

Likovne tehnike koje su pogodne za rad s djecom

Lucman, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:753584>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Marija Lucman

LIKOVNE TEHNIKE KOJE SU POGODNE ZA RAD S DJECOM

Završni rad

Petrinja, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Lucman

LIKOVNE TEHNIKE KOJE SU POGODNE ZA RAD S DJECOM

Završni rad

Mentor rada: Prof. dr. art. Davor Žilić

Petrinja, rujan, 2023.

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
2.OPĆENITO O LIKOVNIM TEHNIKAMA	2
3. LIKOVNE TEHNIKE U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA	3
4. CRTAČKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA	4
4.1. UGLJEN.....	5
4.2. OLOVKA.....	6
4.3. KREDA	7
4.4. FLOMASTERI.....	8
4.5. TUŠ	8
5. SLIKARSKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA	10
5.1. PASTEL	10
5.2. AKVAREL.....	11
5.3. GVAŠ	12
5.4. TEMPERA	12
5.5. KOLAŽ	13
5.6. MOZAIK.....	14
5.7. ULJE.....	14
5.8. AKRILIK	15
6.GRAFIČKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA	15
6.1. PEČATNI TISAK	16
6.2. VISOKI TISAK.....	17
6.3. DUBOKI TISAK.....	17
6.4. ZRCALNI TISAK.....	18

6.5. KARTON TISAK	18
7. TRODIMENZIONALNE (PROSTORNE) LIKOVNE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA.....	18
7.1. GLINA	19
7.2. GLINAMOL.....	19
7.3. PLASTELIN.....	20
7.4. OBLIKOVANJE ŽICOM	20
7.6. PAPIR- PLASTIKA	21
7.7. OSTALI MATERIJALI	22
8. KOMBINIRANE TEHNIKE.....	22
8. DJEČJE STVARALAŠTVO.....	23
9. ZAKLJUČAK	25
LITERATURA.....	26

SAŽETAK

Likovne aktivnosti bitna su sastavnica svih provedenih aktivnosti u dječjem vrtiću. Putem likovnih aktivnosti potiče se cjelokupni razvoj djeteta, a ponajviše razvoj kreativnosti, inovativnosti i mašte. Kako bi odgajatelj bio uspješan u provedbi likovnih aktivnosti trebao bi dobro poznavati likovne tehnike koje nudi djetetu, prilagodi ih njihovim mogućnostima i stvori poticajno okruženje. Važno je odgajateljevo poznavanje materijala te kako ih koristiti. Također, kod odabira likovne tehnike presudno je da su alati i materijali sigurni za djecu. Likovne tehnike dijelimo na: crtače, slikarske, grafičke i trodimenzionalne tehnike. Svaka od navedenih likovnih tehnika dijeli se i po materijalu ili načinu koji koristimo unutar određene tehnike. Odabir likovnih tehnika koje su pogodne za rad s djecom ovisit će o dobi djece, dostupnim resursima i opremi, te specifičnim ciljevima koje odgajatelji žele postići te sigurnosti provođenja likovnih tehnika.

Ključne riječi: dijete, likovne aktivnosti, dječje stvaralaštvo, likovne tehnike

SUMMARY

Art activities are an essential component of all activities carried out in kindergarten. Through art activities, the overall development of the child is encouraged, especially the development of creativity, innovation and imagination. In order for the educator to be successful in the implementation of art activities, he should have a good knowledge of the art techniques he offers to the child, adapt them to their capabilities and create a stimulating environment. The teacher's knowledge of the materials and how to use them is important. Also, when choosing an art technique, it is crucial that the tools and materials are safe for children. Art techniques are divided into: drawing, painting, graphic and three-dimensional techniques. Each of the mentioned art techniques is also divided by the material or method we use within a certain technique. The selection of art techniques that are suitable for working with children will depend on the age of the children, the available resources and equipment, and the specific goals that educators want to achieve, as well as the safety of performing art techniques.

Keywords: child, art activities, children's creativity, art techniques

1. UVOD

Likovno izražavanje djeteta u vrtiću ima izuzetno važnu ulogu u njegovom razvoju. Kroz likovne aktivnosti, djeca imaju priliku izraziti svoje osjećaje, ideje i maštu na kreativan način. Likovno izražavanje u vrtiću omogućuje djeci da se izraze na način koji je blizak njihovom emocionalnom i kognitivnom razvoju. Dijete vrtićke dobi još uvijek razvija te on nije razvijen kao kod odraslih. Iz tog razloga, dijete kroz likovni izričaj pronalazi način da prikaže svoje osjećaje, također način na koji doživljava svijet oko sebe. Likovni izričaj postaje sredstvo komunikacije za dijete. U vrtiću se djeca susreću s različitim likovnim tehnikama te im se pruža mogućnost da istraže različite materijale. Od crtanja običnom olovkom i slikanja do modeliranja glinom, djeca se susreću s različitim načinima izražavanja. Kroz likovne aktivnosti djeca razvijaju motoričke i kognitivne vještine te koordinaciju i percepciju. Istraživanjem različitih tekstura, boja i oblika potiče se djetetova kreativnost i mašta. Djeca su sposobna stvoriti različite maštovite svjetove, priču i likove uz svoje likovne radove. Djeca imaju slobodu eksperimentirati, stvarati i istraživati, što doprinosi njihovoj samostalnosti i samopouzdanju. Kroz likovnost, djeca uče da je svaki njihov rad jedinstven i vrijedan. Poticanjem njihove kreativnosti, odgojitelji potiču dječju radost i ljubav prema likovnom izražavanju. Likovne aktivnosti trebale bi biti svakodnevne aktivnosti u vrtiću jer pridonose cjelokupnom razvoju djeteta. Odgojitelji imaju ključnu ulogu u poticanju djece da istraže i izraze svoje osjećaje i ideje kroz umjetnost. Pružanje raznovrsnih materijala i likovnih tehnika potiče dječju kreativnost i doprinosi razvoju njihove likovne pismenosti.

“Vrtić djetetu osigurava raznovrsne mogućnosti izražavanja i stvaralačke prerade vlastitih ideja, načina razumijevanja i doživljaja. Različite kognitivno–simboličke ekspresije djeteta shvaćaju se kao alatka za bolje razumijevanje djeteta i integralni dio cjeline odgojno–obrazovnoga procesa u vrtiću.” (Nacionalni kurikulum, 2014, str 22).

Umjetnost je temeljni aspekt obrazovanja u ranom djetinjstvu, budući da potiče kreativnost, samo izražavanje i razvoj bitnih motoričkih vještina. Prilikom odabira likovnih tehnika za djecu predškolske dobi, važno je uzeti u obzir ne samo njihove razvojne potrebe, već i tehničke aspekte koji odabranu tehniku čine prikladnom. Također, potrebno je uzeti u obzir način provedbe određene likovne tehnike te sigurnost same provedbe u odgojno obrazovnim ustanovama.

U ovom radu detaljno su teorijski opisane likovne tehnike i kako se primjenjuju u radu s djecom u vrtiću te na koji način su pogodne za rad s djecom. Također, opisano je kao dijete stvara i doživljava umjetnost.

2.OPĆENITO O LIKOVNIM TEHNIKAMA

Likovne tehnike obuhvaćaju različite načine izražavanja umjetničkih djela i stvaranje vizualnih djela. Neke od općenitih likovnih tehnika koje se najčešće rabe u stvaranju vizualnih djela su: crtež, slikanje, grafika, kolaž, gravura i skulptura. Umjetnici koriste spomenute tehnike za izražavanje svojih ideja te za kreativno stvaranje. Svaka tehnika ima svoju posebnost i pruža umjetnicima različite načine izražavanja i kreativnog izričaja. U likovnom stvaralaštvu, osnovna i početna sredstva rada su: materijali, pribor i podloga (Herceg i sur., 2010). Likovnu umjetnost obilježava korištenje različitih materijala koji su vezani uz različite tehnike. Likovne tehnike se dijele po načinu uporabe različitih materijala, korištenje različitih ploha za stvaranje te različitih alata (Smith 2006).

Prema Jakubin (2001), likovne tehnike podrazumijevaju umijeće postizanja različitih likovnih ideja uporabom raznolikih likovnih materijala. Svaka tehnika ima svoje sredstvo i likovni alat pomoću kojeg se umjetnička vizija ostvaruje u umjetničko djelo. Jakubin (1989) dijeli likovne tehnike na: crtačke, slikarske, grafičke tehnike i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja, od kojeg svaka tehnika ima svoj alat kojim se izvodi.

Realizacija umjetničke vizije bez materijala i njegove obrade nije izvediva. Iz tog razloga umjetničke vizije postaje umjetničko djelo obradom odabranog materijala (Herceg i sur., 2010).

Prema Herceg i sur., 2010. materijali koji se koriste u grafici, crtežu i slikarstvu su uglavnom pripremljeni od pigmenata i vezivnog materijala koji povezuju i osiguravaju trajnost boje na podlozi. Podloge koje se najčešće koriste u ovim tehnikama su drvo, platno, papir i metal. Pribor kojim se umjetnik koristi vezan uz ove tehnike su: kistovi, pera, špahtle i različita sredstva kojim se mogu oblikovati materijali. U arhitekturi i kiparstvu koriste se uglavnom materijal kao što je drvo, metal, kamen, opeka, beton, sintetičke mase i slično. Vezivo u ovim tehnikama posebno je pripremano.

Likovne tehnike se dijele prema području rada na: tehnike prostorno – plastičnog oblikovanja, odnosno trodimenzionalnog oblikovanja i tehnike plošnog dvodimenzionalnog oblikovanja. Pod tehnike trodimenzionalnog, tj. prostorno – plastičnog oblikovanja podrazumijevamo kiparske tehnike i arhitektonske tehnike. Dok pod dvodimenzionalno, tj. plošno oblikovanje pripadaju crtačke tehnike, slikarske tehnike i grafičke tehnike (Grbeša, 2020).

Prema Jakubin (1989) u likovnoj terminologiji likovne tehnike se najčešće poistovjećuju likovnim sredstvima. Na primjer, ukoliko je slika naslikana temperama, tada ju imenujemo kao „tempera“ ili ako je crtež izveden tušem pomoću pera, tada tu tehniku rada imenujemo kao „tuš-pero“ itd.

3. LIKOVNE TEHNIKE U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Herceg i sur. (2010) navode kako je izvođenje i organiziranje aktivnosti u dječjem vrtiću ovisno o radu odgajatelja, o njihovim likovnim kompetencijama odnosno likovnom senzibilitetu, stručnim spoznajama, stupnju kreativnosti i motiviranosti za rad. Također, uz uvijete rada, obrazovnoj politici vrtića i prosvjetnoj politici ovisi i o uspjehu rada.

Prema Hercegu i sur. (2010), djeca mogu koristiti većinu materijala potrebnih za osnovne likovne tehnike ovisno o dobi djece i njihovim razvojnim mogućnostima. Uporaba određenih materijala zahtjeva i određene postupke. Prvi zahtjev koji navode Herceg i sur. (2010) je da materijal ne pruža otpor djeci, odnosno da se lako nanosi na podlogu, razrjeđuje te da se njime lako boji. Materijali koji se koriste u crtačkim tehnikama trebali bi biti mekani. Slikarski materijali primjereni vrtićkim uzrastima trebaju se lako razrjeđivati i nanositi na podlogu. Prema Herceg i sur. (2010), najzahtjevniji alati za rad s djecom su škare, tehnike otiskivanja i preše u grafici, batik i slično. Navedene tehnike i alati iziskuju stalnu pozornost odgajatelja zbog mogućih ozljeda te se iz tog razloga i rjeđe koriste u vrtićkim skupinama. Alati poput noževa, skalpela, ljepila i sprejeva intenzivnog mirisa ne koriste se u likovnom izražavanju djece vrtićke dobi, već se koriste pribori kojima djeca mogu sigurno rukovati (Herceg i sur. 2010).

Djeca u vrtiću više koriste elementarna izražajna područja kao što su: slikanje, crtanje, kiparstvo, dok se sa tehnikama kao što su grafika, primijenjena umjetnost i arhitektura manje i

u prilagođenom obliku stupnju razvoja djeteta. Dijete se sa tehnikama poput grafike u vrtićkoj dobi tek elementarno upoznaje te ne koristi grafiku kao likovni medij (Herceg i sur., 2010).

4. CRTAČKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Crtež je definiran kao „grafički prikaz oblika na nekoj površini; slika predmeta ili pojava rađena s pomoću crtaćeg materijala i pribora“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 6. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12874>)

Jurković i sur., 2010. navode kako su crte, plohe i ton izražajno sredstvo, odnosno najprisutniji likovni element crteža. Crtež je likovni izričaj koji se postiže stvaranjem linija, oblika, slika na površini pomoću raznih alata kao što su olovka, kreda i slično. Crtež može biti trodimenzionalan ili dvodimenzionalan.

Crtež je univerzalna forma koja se koristi ne samo za stvaranje umjetnosti, već i u arhitekturi i dizajnu te u znanstvene svrhe. Dulibić (2015) navodi da je crtež najstarija likovna forma koja je ujedno i osnova svim likovnim tehnikama.

Jurković i sur., 2010. naglašavaju kako u radu s djecom predškolske dobi crtačke tehnike po svojoj kontinuiranosti korištenja zauzimaju prvo mjesto, te je to tehnika u kojem dijete ostvaruje najbolje rezultate.

Crtanje je vrsta umjetnosti koja se može izrađivati na različite načine, a postoji mnogo tehnika kojima se umjetnici koriste kako bi svoje ideje prenijeli na podlogu i stvorili svoje crteže. Jedna od podjela crtačkih tehnika je podjela na suhe i mokre tehnike. Pod suhe crtačke tehnike pripadaju olovka, kreda, ugljen i kemijska olovka, dok pod mokre tehnike pripadaju sve tehnike rada tušem i ostalim tekućim sredstvima te flomasteri.

Prema Jurković i Tomljanović (2011), prilikom rada s djecom vrtićke dobi, crtačke tehnike preuzimaju dominantno vodeću ulogu kada je riječ o redovitom korištenju. To je područje gdje djeca stvaraju radove koji su ispunjeni neodoljivom ekspresijom.

4.1. UGLJEN

Ugljen je najstarija crtačka tehnika te vjerojatno prvo likovno sredstvo. Koristio se za prahistorijske crteže životinja i ljudi koje možemo pronaći na stijenama špilja (Tanay, Kučina, 1995).

Osnovna karakteristika ugljena je mekoća strukture materijala, koja ostavlja prašnjavi trag na papiru. Ugljen omogućava izvlačenje crta različitih intenziteta i debljine, ovisno o položaju ruke. Ova karakteristika omogućuje postizanje profinjenih nijansi te omogućuje skladno i kontrastno crtanje kojima se mogu izraziti izvanredne strukture atmosfera, materijala, prividi prostora i volumena (Jakubin, 1989).

Ugljenom, zbog svoje meke strukture, bilježimo svaki drhtaj tijela i pokret rukom. Upravo zbog meke strukture gube se detalji, pojedinosti i oštrina crteža. Crtanjem šiljkom ugljena postizemo maksimum jasnoće upotrebljavanjem linija kao vidljivi izražajni element. Crtanjem ugljenim štapićem položenog na podlogu svojom debljinom, odnosno širinom te prahom koji će sipiti iz tog položaja na podlogu, postizemo mekoću, atmosferu, crtež s nizom tonskih vrijednosti plohe (Jakubin, 1999).

Za rad s ugljenom upotrebljava se podloga hrapavije strukture papira ili tonirani papir. Najpogodnije vrste papira za rad s ugljenom su novinski papir, akvarel-papir, pakpapir (Jakubin, 1999).

Crteže nastale ugljenom potrebno je fiksirati jer nisu otporni na brisanje. Fiksiraju se posebnom otopinom smole, alkohola, acetona i nitroceluloze te fiksativom. Otopinom se lagano poprskaju završeni radovi te se tako zaštite od brisanja (Tanay, Kučina, 1995).

Ugljen je jednostavan za upotrebu i ne zahtijeva složene pripreme. Dijete može koristiti komad ugljena za crtanje ili sjenčanje bez potrebe za dodatnim alatima ili materijalima. Šparavec (2018) smatra da je likovna tehnika ugljen najpogodnije za stariju djecu zbog svoje krhkoće i čestog pucnja. Djeca se na ovoj tehnici kratko zadržavaju i nema prevelikog interesa. Autorica opisuje način kombiniranja tehnike ugljen sa olovkom i kredom na različitim podlogama koji pobuđuje veći interes djece od samog korištenja ugljena (Šparavec. 2018).

Prema Jurković i Tomljenović (2011) crtanje ugljenom može prethoditi skiciranjem olovkom različitim predmetima na licu mjesta. Ovaj korak ima za cilj usmjeriti dječju pažnju

prema objektima iz njihove okoline, njihovim elementima i detaljima, čime se potiče razvoj vizualne percepcije za koji ugljen zbog svoje strukture predstavlja najbolji izbor tehnike. Osim toga, ova aktivnost pomaže razvoju sposobnosti prenošenja onoga što su doživjeli i vidjeli na papir. Ugljen je fleksibilan materijal i omogućuje djeci da lako ispravljaju svoje pogreške brisanjem ili dodavanjem više ugljena. To potiče eksperimentiranje i učenje kroz ispravljanje grešaka.

4.2. OLOVKA

Olovka je mješavina gline i grafitnog praha koja se spaja na određenoj temperaturi. Olovkom nacrtana linija nije jednolična, a ovisi o pritisku ruke kojom postaje tamnija ili svjetlija (Tanay, Kučina, 1995).

Olovke kojim se stvara crtež dijelimo u tri osnovne grupe s obzirom na tvrdoću: mekane, srednje tvrde i tvrde olovke. Za izvlačenje oštih, preciznih i tvrdih linija, za izražavanje detalja koriste se tvrde olovke. Za crtanje su najpogodnije mekane olovke jer mogu pridonijeti bogatijem likovnom izrazu i više likovnih vrijednosti. Kada se crta potrebno je olovku držati pri samom kraju ili sredini, za razliku od pisanja kada se olovka drži nisko. Potez olovke trebao bi biti umjereno jak. Kao podlogu za crtanjem olovkom koriste se različite vrste papira, ovisno o karakteru crteža (Jakubin, 1999). Prema Gašpar (2011) crtanje olovkom je važan dio dječjeg razvoja, razvoju finih pokreta rukom, povezivanje osjećaja i percepcije. Autorica također navodi kako se u radu s djecom preporučuje korištenje olovke 2B.

Olovke su jednostavne za korištenje te ih mogu koristiti djeca svih uzrasta. Ne zahtijevaju posebnu pripremu. Djeca mogu lako brisati ili ispraviti svoje crteže ako naprave pogrešku, što potiče učenje kroz ispravljanje grešaka i samopouzdanje. Olovke su pristupačne i jeftine, što olakšava osiguranje dovoljno materijala za sve djecu u vrtiću bez velikih troškova.

Šparavec (2018) navodi da je prva i osnovna likovna tehnika kojom se koriste djeca rane dobi olovka. Djeca s vremenom uoče, kroz crtanje olovkom, razlike u nijansi i debljini grafitne olovke. Postaju svjesna da položaj u kojem drže olovku u ruci i pritiskom na olovku daje drugačiji otisak. Starija djeca sposobna su olovkom crtati različite linije, pojedivosti,

pokrete. Djeca predškolske dobi počinju i sjenčati mekim olovkama. Nakon olovke djeci se nudi crtanje bojicama, koje je jako slično olovkama (Šparavac, 2018).

Prema Gašpar (2011), crtanje olovkom ima iznimnu važnost u dječjem razvoju jer pomaže povezivanju osjećaja, percepcije i fine motorike ruku. Stoga je korisno početi postupno, isključujući drvene bojice, flomastere i paste, koje se uvode kasnije u dječje likovno stvaralaštvo. Preporučuje se koristiti olovku 2B za crtanje. Ova aktivnost crtanja može se provoditi s cijelom grupom djece, manjim skupinama (jedno po jedno), pojedinačno s djecom koja se osjećaju nesigurno u crtanju ili ih crtanje odbijaju, te grupno ili pojedinačno s djecom koja vole crtati i to često čine (Gašpar, 2011).

4.3. KREDA

Kreda svojom strukturom povezuje ugljen i olovku. Nezašiljena kreda koja je polegnuta svojom dužinom na podlogu ostavlja prašnjavi trag kao i ugljen. Trag sličan kao i meka olovka ostavlja zašiljena kreda. Krede također razlikujemo po tvrdoći na meke tvrde i srednje tvrde. Najčešća boja kreda su crna, bijela, crvena i smeđa te se također proizvode i u raznim drugim bojama. Osim kreda namijenjenih za likovno izražavanje, koriste se i školske krede različitih boja kojima se može crtati na različitim podlogama kao što su zid, asfalt, školska ploča pa i papir. Kreda se lagano razmazuje po papiru pa se tako mogu postići fine nijanse između tame i svijetla. Kao i ugljen, zbog njene prašnjave strukture, kredu je potrebno fiksirati. Za crtanje kredom potrebno je odabrati veće formate papira mekanije vrste koji su hrapavi, a mogu biti bijeli ili tonirani (Jakubin, 1999).

Prema Šparavec 2018, tehnika crtanja kredom jedna je od omiljenijih likovnih tehnika djeci te joj se često vraćaju te ih je moguće više puta koristiti zbog mogućnosti brisanja i ponovnog crtanja. Kreda je jednostavna za upotrebu čak i za malu djecu. Djeca je mogu koristiti bez potrebe za složenim uputama ili pripremama.

Kreda se može koristiti na različitim vrstama papira i drugim površinama. Osim toga, djeca mogu koristiti kreda na crnoj pozadini kako bi stvarali svijetle i kontrastne crteže. Djeca se najprije susreću s kredom crtajući po ploči ili podu vrtićkog dvorišta, tek nakon toga djeci se nudi i mogućnost stvaranja i na papiru što djeca vrlo rado prihvaćaju zbog prijašnjeg iskustva. Crtanje kredom na papiru djeci nudi novo i zanimljivo iskustvo kojem se rado vraćaju. U vrtiću najčešće se rabe bijela kreda i krede u boji. Krede mogu biti u raznim bojama i mogu

se koristiti različiti formati i vrste papira. Motiv određuje koje će se boje koristiti i vrsta podloge. Nakon što dijete stvori svoj likovni uradak potrebno ga je i fiksirati lakom za kosu ili nekim sličnim fiksatorom kao što se fiksira i ugljen (Šparevec, 2018).

Kreda je, kao u olovka i ugljen, lako pristupačan materijal za korištenje u radu s djecom te jednostavan za provedbu jer ne zahtjeva prethodnu pripremu za korištenje. Rado je korištena likovna tehnika zbog svoje jednostavnosti i mogućnosti brisanja i ispravljanja grešaka.

4.4. FLOMASTERI

Flomaster, kao i kemijska olovka pripada u novije doba grafičke i slikarske tehnologije. Razlikuju se od kemijske olovke po tome što se flomasteri proizvode u svim bojama i njihovim nijansama. Boje flomastera su intenzivne te ostavljaju trag koji djeluje ugodno i prozračno zbog transparentnosti. Flomasteri ostavljaju trag iste debljine, odnosno flomasterom nije moguće izvlačiti linije različitih debljina. Flomasteri se mogu pronaći u rasponu od vrlo tankih do flomastera debljine 1 centimetar. Najčešće se primjenjuju za dekorativno ukrašavanje. Flomastere dijelimo na *normal* flomastere ili akvarel flomastere i *permanent* flomastere. Razlika u ove dvije vrste je topivost u vodi. Akvarel flomasteri topivi su u vodi te njima možemo postići crteže akvarelske karakteristike, dok su *permanent* flomasteri netopivi u vodi (Jakubin, 1999).

Flomasteri su likovna tehnika koja se jako često susreće u vrtiću zbog jednostavnosti i lakoće provedbe. Također, flomasteri su lako dostupan materijal te ne zahtijevaju predhodnu pripremu. Šparevec (2018) smatra da je ova tehnika pogodna za rad od najmlađe do najstarije dobi djeteta. Djeca najranije dobi flomasterima najviše „šaraju“, dok djeca starije dobi koriste markere za ispunjavanje podloga (Šparevec, 2018).

4.5. TUŠ

Tehnika crtanja tušem razlikuje se po pomagalima koji se koriste za crtanje. Najčešće tehnike crtanja tušem su: tuš-pero, tuš-trska i tuš-kist. Materijal koji se najčešće koristi je crni tuš, no može se crtati i tuševima u boji te tintom.

Crtanje tuš-perom dijelimo na crteže nastale perom ptičjeg podrijetla i crteže nastale metalnim perom. Crtanjem perom ptičjeg podrijetla možemo stupnjevati linije od tankih do debelih te od prozračnih do tamnih ovisno o pritisku ruke. „Pri crtanju ptičjim perom trag se ne može potpuno kontrolirati, pa tako nastaje niz potpuno slučajnih efekata koji su karakteristični za tu tehniku...“ (Jakubin, 1999, str. 115). Metalna pera koja se koriste za tehniku tuš-pero su obična školska pera, kotir-pera te redis-pera različite širine. U današnje vrijeme metalna pera se mnogo više upotrebljavaju nego ptičja pera. Za razliku od ptičjeg pera, metalna pera ostavljaju trag koji je oštar i jasan. Crteži tako djeluju oštri, jasni i kristalno čisti (Jakubin, 1999).

Peić (1971) uspoređuje tehniku crtanja trskom s tehnikom crtanja perom te uočava razliku u gipkosti i oštrini poteza načinjenih trskom. Trska je vrlo kruti crtački instrument kojom se dobivaju čisti, snažni, čvrsti i grubi potezi linija.

Tuš-kistom, ovisno o karakteru kista, mogu se izvlačiti tanke ili debele linije. Kod crtanja kistom najbitnija stavka je pritisak. Kada se kist lakše pritisne, dobije se tanka linija, no kad se jače pritisne linija će biti deblja. Dobivanje istovremeno i tanke i debele linije postiže se kada se dlačice u vršku kista odvoje (Jakubin, 1999).

„Ako se na čistom linearnom crtežu perom ili kistom želi ostvariti privid plastičnosti oblika ili tonske vrijednosti crteža upotrebljavaju se tuš ili boja razrijeđena vodom, koji se na podlogu nanose akvarel-kistom. Takav se postupak zove lavirani tuš.“ (Jakubin, 1999, str. 160)

Djeci se pruža bočica s tušem, glatki papir, štapići ili pera, mekani kistovi i voda kao alati za ovu tehniku. Početno, željeni motiv crta se štapićem ili perom pomoću tuša. Zatim, dok je tuš još moker, prelazi se mekanim kistom umočenim u vodu preko dijelova koji se žele obojiti. Zbog razmazivanja boje, površine nisu ravnomjerno popunjene, što rezultira različitim tonalnim vrijednostima (Jedrejčić, 2011).

Tuš je crtačka likovna tehnika koja se zbog svoje zahtjevnosti najmanje susreće u radu s djecom. Također, zbog toksičnosti materijala te opasnosti od prolijevanja boje koja se teško ispiri nije prigodna za svakodnevno korištenje. Šparavac (2018) navodi da postoji veliki interes djece za ovu tehniku. Za crtanje tušem najčešće se koristi kist, a podloga je najčešće mokra. Djeca povlače kistom linije različitih debljina i gustoće i promatraju kako se boje tuša razlijevaju i međusobno miješaju (Šparavec, 2018).

5. SLIKARSKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Prema Peić (1971) slikarske tehnike obuhvaćaju korištenje različitih elemenata i materijala za stvaranje umjetničkih djela. To uključuje upotrebu boja za slikanje, razrjeđivača za boje, različite vrste kistova i drugih alata za nanošenje boje, kao i različite površine na koje se boja nanosi. Ovisno o njihovom sastavu, slikarske tehnike mogu biti podijeljene na dvije osnovne kategorije: krute i tekuće. Primjeri tekućih tehnika uključuju upotrebu vodenih boja poput akvarela, gvaša, tempera, ulja i akrilika. U suhe slikarske tehnike spadaju pastel, kolaž, mozik (Peić. 1971).

Prema Višnjić Jevtić (2011), djeca u vrtićkoj dobi koriste boje kako bi izrazila svoje emocije, stvarajući slike koje prenose raspoloženje koje osjećaju ili koje žele prikazati. Već od rane dobi, pokazuju osjećaj za kolorizam i sposobnost da igraju s nijansama boja te da razumiju uporabu jedne boje ili monokromatskih paleta.

Prilikom provedbe mokrih slikarskih tehnika potrebno je provesti nekoliko koraka za pripremu korištenja samih tehnika. Potrebno je odabrati dobro osvijetljeno mjesto u vrtiću gdje će se slikanje odvijati. Zatim, potrebno je osigurati da svako dijete nosi staru majicu ili pregaču kako bi zaštitilo odjeću od boje. Također, poželjno je imati krpu ili papirnati ručnik za brisanje ruku. Naposljetku, potrebno je provjeriti jesu li boje netoksične i sigurne za uporabu kod djece. Prije same uporabe demonstrirati različite slikarske tehnike kao što su miješanje boja, prskanje boja, kapanje boja i slično. Tijekom aktivnosti važno je biti prisutan kako bi se pružala pomoć ili nadzor ako je potrebno. Nakon završene aktivnosti potrebno je sav materijal temeljito oprati i očistiti, a prostor vratiti u prvobitno stanje (Šparavec, 2018).

5.1. PASTEL

Prema Jakubin (1999) pastela predstavlja prijelaz između crtačkih i slikarskih suhih tehnika. Pastelom se može uspješno crtati i slikati te je po svom karakteru sličan kredi i ugljenu. Pastelu je moguće razmazivati po podlozi zbog njene mekoće i prašnjave strukture. Razmazujemo ju prstima, filcom, vatom, mekanom krpicom itd. „Pastelnim bojama dobivamo

vrlo nježne tonove baršunaste mekoće, fine prijelaze između tonova, fine prijelaze između tonova i kolorističkih nijansi, dojam lakoće i magličaste atmosfere.“ (Jakubin, 1999). Prema Tanaya i Kučina (1995) kao podloga za pastele upotrebljavaju se tri vrste toniranog papira: svjetlosivi, plavosivi i oker papir. Također, autori su podijelili pastele po svojstvima na suhe, uljne i voštane pastele. Vekić-Kljajić (2011) navodi kako je suhu pastelu potrebno fiksirati fiksativom za pastele, dok uljne pastele nije potrebno fiksirati. Ista autorica (2011) navodi kako su uljne pastele najpogodnije za rad s djecom zbog svoje otpornosti, ali da se njima ne mogu postići slikarske vrijednosti kao sa suhom pastelom.

Prema Vekić-Kljajić (2011), djeca vrlo brzo otkriju slikarske mogućnosti koje pruža pastela pa ga iz tog razloga često koriste u likovnom izražavanju. Djeca u svom likovnom izražavanju koriste i suhe i uljne pastele. Oni s osjetljivijim senzibilitetom obično uživaju u mekoći i raznolikim nijansama suhих pastela, dok će dinamičnija djeca često odabrati uljne pastele jer su izražajnije, intenzivnije i omogućuju snažnije poteze bez potrebe za nježnim rukovanjem (Vekić-Kljajić, 2011).

5.2. AKVAREL

Akvarel je mokra tehnika likovnog izražavanja koja je naziv dobila po tome što se otapalom služi voda (Tanaya i Kučina, 1995).

Vodene boje, koje dolaze u krutom stanju, otapaju se i razrjeđuju vodom te se nanose na grubi hrapavi papir mekim kistovima. Svjetlije ili tamnije tonove dobivamo dodavanjem više ili manje vode, tj. većim ili manjim razrjeđivanjem. Dva su načina slikanja akvarel bojama. Prvi je način slikanje na suhoj podlozi. Kod ovog načina slikanja razrijeđena boja nanosi se na suhu podlogu. Može se nekoliko puta ponavljati nanošenje boje na boju, uz uvjet da se uvijek prethodni sloj osuši. Drugi način je slikanje na mokroj podlozi. Za ovaj način slikanja potrebno je dovoljno navlažiti papir vodom s obje strane preko cijele površine pomoću kista, spužvice ili krpice. Boje koje se nanose mekanim kistom na takvu površinu ostavljaju oblike mekih razlivenih kontura (Jakubin, 1999).

Uobičajeno se primjenjuje kod starije djece zbog složenosti tehnike, ali može se također koristiti s mlađom djecom. Akvarel zahtijeva višu razinu vještine i razvijenije motoričke sposobnosti. Kombinacija vode i boje potiče znatijelju i potrebu djeteta za istraživanjem i eksperimentiranjem (Tanaya i Kučina, 1995). Moguće je koristiti suhu ili vlažnu

podlogu tj. papir prilikom izrade akvarela. Ovom tehnikom djecu postupno uvodimo u korištenje različitih mekih kistova i podloga kako bi mogli istraživati različite načine nanošenja boja i njenog stapanja (Vekić-Kljaić, 2011).

5.3. GVAŠ

Gvaš je slikarska tehnika u kojoj se vodenim bojama dodaje bijela tempera. Gvaš je gust i neproziran te pokriva cijelu slikarsku podlogu što znači da se bijeli dijelovi slike prekrivaju bijelom bojom. Jakubin (1999) uspoređuje gvaš sa temperom. Boja je intenzivnija i zasićenija od akvarela. Za ovu tehniku potrebni su čvršći kistovi, a podloga je manje zrnata od podloge koja se koristi za akvarel.

Prema Gudak (2011), nakon što su djeca savladala tehniku akvarela spremna su primijeniti tehniku gvaša. Djeca kroz ovu slikarsku tehniku istražuju boje, kontraste svjetlijih i tamnijih boja. Pomoću ove tehnike djeca shvaćaju nastajanje slike dodavanjem bijele boje.

5.4. TEMPERA

Tanayi i Kučina (1989) definiraju temperu kao emulzijska pokrivna boja na bazi vodenih vezivnih sredstava. Tempera je mokra slikarska tehnika. Tempera je po svojem svojstvu neprozirna, bez sjaja.

Temperom se može slikati na različitim podlogama kao što su papir, drvo, platno, staklo i slično. Temperom se ne smije slikati u debelim namazima jer dolazi do ljuštenja i pucanja. Njome se mogu jednolično obojiti veće površine, iz tog razloga odlična je za dekorativna oblikovanja, kao što je izrada scenografije, plakata i slično. Papir na kojem slikamo temperom tvrđi je i glađi, a može biti i nešto hrapaviji (Jakubin, 1999).

Temperom se vrlo rado koriste djeca svih uzrasta. Malo dijete najprije krene slikati temperom prstima te se postupno uvodi i uporaba kistom (Šparavec, 2018).

Heker (2011) navodi da je djeci u likovnom centru uvijek ponuđen materijal potreban za likovnu tehniku tempere te na taj način djeca mogu slikati kad požele. Obje autorice

smatraju da je korištenje podloga za rad velikih formata s temperom najpogodnije za rad s djecom jer potiče djecu na slobodno vođenje i spontanost.

Prema Hekre (2011), prije samog slikanja, provodimo aktivnost miješanja boja. Djeca su iznimno uzbuđena zbog mogućnosti da samostalno miješaju boje, što je za njih vrijedno iskustvo u promatranju boja. Kombinirajući osnovne boje, stvaramo različite nijanse (narančasta, zelena, ljubičasta, smeđa). Kada se doda voda, dobivaju se svjetliji tonovi iste boje, dok dodavanjem bijele boje dobivamo nove nijanse (Heker, 2011).

5.5. KOLAŽ

Kolaž se svrstava u suhe slikarske tehnike koji je poznat kao oblikovanje papirom (Tanaya i Kučina, 1989).

Kolaž označava tehniku u kojoj se koriste različite vrste papira, npr. novine, papir u boji, fotografije, časopisi, tekstil, koža, stari likovni radovi, brusni papir i sl. te se rezanjem i lijepljenjem nanose na plohu. Kod rada s kolažem najprije istrgnemo ili izrežemo oblike iz materijala te ih nakon toga slažemo i lijepimo na podlogu u željenom obliku ili kompoziciji. Spomenuti materijal omogućuju bogat izvor tekstura, boja, motiva, oblika itd.

Prema Jurković i Tomljanović (2011) djeca putem slikarske tehnike kolaža upoznaju tijekom likovnog izražavanja, upoznaju se s teksturom, bojom, strukturom materijala te načinom njegovog kombiniranja na plohi/ u prostoru.

Ako djeca od najranije dobi (12-18 mjeseci) imaju iskustvo s kolažem, ona će sama birati i uzimati materijale poput papira, novina i ljepila s polica te će manipulirati i stvarati svoj vlastiti doživljaj svijeta. Jurković (2011) smatra ako se tehnika kolaža nije bila zastupljena u ranom djetinjstvu, tada je važno potaknuti ljubav i interes za ovaj oblik likovnog izražavanja kod djece predškolske dobi. Djeci se tada svjesno nude različiti i zanimljivi materijali koji su vizualno privlačni u jednakom omjeru kao i drugim tehnikama. Ključno je da materijali ne „pružaju otpor“ djeci, odnosno da budu prikladni za njihove potrebe, primjerice, mekan papir ako ga žele trgnuti ili oštire škare ako žele rezati, te da papir bude tanak i jednostavan za manipulaciju. Kod korištenja ove tehnike potreban je stalni nadzor jer postoji opasnost od ozljeđivanja djeteta škarama (Jurković, 2011).

5.6. MOZAIK

Smith (2006) opisuje prirodu mozaika kao takvo umjetničko djelo koje će nadživjeti svaki medij. Nastaje vrlo pažljivim radom gdje je svaki najsitniji detalj važan. Peić (1971) navodi da je mozaik tehnika koja detaljima treba podrediti cjelinu.

Mozaik je slikarska tehnika u kojoj se mali komadići raznih materijala utiskuju u meku podlogu cementa ili žbuke. Materijali koji se koriste za utiskivanje mogu biti kamenčići, bojano staklo ili glazirana keramika. Kockice se slažu na različite načine: paralelno, horizontalno, dijagonalne ili uspravne redove, lepezasta širenja, koncentrične krugove ili se slobodno grupiraju. Određenim načinom slaganja dobiva se željeni oblik. Boje se međusobno ne stapaju jer se između kockica najčešće nalazi žbuka. Upravo iz tog razloga mozaik je drugačiji od slikarskih tehnika kao što su tempera, akvarel, ulje gdje se boje stapaju. Mozaik se najčešće susreće u građevinama poput crkva, hramova, palača ili javnih zgrada, gdje se ovom slikarskom tehnikom oslikavaju zidovi, podovi, svodovi (Jakubin, 1999).

U vrtiću djeca slažu mozaike od izrezanih komadića raznobojnog papira kojeg lijepe jedno kraj drugog te tako kreiraju slike što je zapravo likovna tehnika kolaž, ali djeci predočuje ideju izvedbe mozaika. Djeci je ova tehnika zanimljiva jer im predstavlja izazov. Preporučuje se da djeca sama izrezuju komadiće papira u različitim veličinama (Šparavec, 2018).

5.7. ULJE

Uljane boje nastaju miješanjem pigmenata sa lanenim, makovim, orahovim uljima, odnosno sa polusušivim ili sušivim uljima. Ova tehnika zbog svojih karakterističnih svojstava upotrebljava se u različitim tehnikama, kao npr. u pokrivajećem i transparentnom slikanju, u slikanju mokro na mokro, kao i u slojevitom stvaranju slika (Smith, 2006).

Boje na bazi ulja mogu se nanositi na slikarsku podlogu u debelim ili tankim slojevima. Boja postaje prozirna ako ju razrijedimo uljem. Uljnu boju nanosimo na podlogu različitim kistovima, krpicama, daščicama, spužvicama i slično (Jakubin, 1999).

„Zbog postizanja različitih slikarskih karaktera uljanu tehniku mnogi smatraju tehnikom ujedinjenja svojstava većine slikarskih tehnika. Ona po svojoj blistavosti, otvorenosti, zasićenosti i ostalim već spomenutim svojstvima ima specifičan likovni karakter zbog kojeg spada u najomiljeniju i najkorišteniju slikarsku tehniku“ (Jakubin, 1999, str 173).

Ulje je kao likovna tehnika vrlo zastupljena u likovnom izražavanju. No zbog opasnosti kao što su toksičnost, teškog uklanjanja i sporog sušenja rada ne koriste se u odgojno obrazovnim ustanovama nego se najčešće zamjenjuju sličnim sigurnijim i praktičnijim likovnim tehnikama kao što su pastel ili akvarel.

5.8. AKRILIK

Akrilik je univerzalna slikarska tehnika koja se svojim karakteristikama može poistovjetiti sa temperom zbog njegove postojanosti, akvarelom zbog lazurnosti, uljanih boja zbog njegove otpornosti i gvaša zbog pokrivanosti (Smith, 2006).

Akrilik je slikarska tehnika u kojoj je vezivo umjetna smola. Kada se osuši postaje prozirna što svježoj boji daje svjetliji ton, a kada se osuši boji daje tamniji ton. Podloga za akril ne smije biti masna jer se akril bolje veže za podlogu koja je porozna, nego za glatku površinu (Punda, Čulić, 2006).

Akrilik, kao i ulje, je vrlo zastupljena likovna tehnika u likovnom izražavanju. Kao likovna tehnika u odgojno obrazovnim ustanovama ne predstavlja nikakav sigurnosni rizik, već je nepraktična jer jednom kad se boja osuši nemoguće ju je ukloniti. Iz tog razloga većinom se koristi likovna tehnika tempera.

6. GRAFIČKE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Grafičke likovne tehnike predstavljaju važan segment likovne umjetnosti koji koristi različite materijale i tehnike kako bi stvorio otiske na ravnoj površini. Prema Vlaktić i Verk (2016), tiskarski proces započinje skiciranjem nakon kojeg se izrađuje matrica te se ona otiskuje i umnožava. Jakubin (1999) podijelio je grafičke tehnike na tehnike visokog tiska, tehnike dubokog tiska, tehnike plošnog tiska i tehnike protisnog ili propusnog tiska.

Barko (2011) navodi da se grafika se kao likovna metoda u vrtiću pokazala vrlo privlačnom djeci, posebno onoj koja su sklonija ne samo likovnim aktivnostima, već i

istraživanju, eksperimentiranju, rukovanju i upotrebi različitih materijala u svojoj kreativnoj igri. U području grafike postoji mnogo tehnika koje se mogu lako prilagoditi dječjem uzrastu, njihovim interesima i sposobnostima. Kad uvodimo grafičke tehnike u rad s djecom, počinjemo s direktnim otiskivanjem materijala (poput čepova od različitih materijala, spužvica, brusnog papira, komadića drveta i sl.). Nakon toga, prelazi se na frotaž, gipsorez i monotipiju.

Autorica Barko (2011) objašnjava da je najbolje izvoditi grafičke tehnike zajedno s djecom, neposredno im demonstrirajući korake izrade otiska. U ovom procesu, bitno je ponoviti postupak više puta kako bi djeca mogla samostalno shvatiti uzročno-posljedičnu vezu, razumjeti zašto se nešto dogodilo (kao primjer, ako boja sporije ide na površinu za otiskivanje te se osuši, rezultat će biti blijed otisak; previše debeli sloj boje rezultira mutnim otiskom).

6.1. PEČATNI TISAK

Djeca u početku rada s ovom tehnikom otiskuju neki od recikliranih materijala na podlogu. Otiskuju tako da materijal premažu temperom te otisnu na papir. Preporučuje se što više raznolikih materijala za otiskivanje te veća ploha na kojoj će se otiskivati. Djeca se dugo zadržavaju na ovom tipu aktivnosti i često ju traže (Šparavec, 2018).

Vekić-Klajić (2011), opisuje ovu tehniku pomoću otiskivanja krumpirom. Krumpir se reže na pola i na svakoj polovici se izrezuje željeni oblik (kao voće, geometrijski oblici, jednostavni elementi poput cvijeta, kuće, drveta, oblaka...). Tempera se stavlja u plitke posude te postupak uključuje umakanje krumpira u boju i otiskivanje na papir kako bi se stvorila slika.

Prema Vekić-Klajić (2011), prije su tehnike otiskivanja krumpirom bile češće upotrebljavane u aktivnostima s djecom. Sada su dostupni gotovi štambilji i valjci s različitim uzorcima koji se jednostavno povlače po papiru i slično. Međutim, krumpir ostaje pristupačna alternativa koja omogućuje stvaranje raznovrsnih likova i kreativnih koncepta.

6.2. VISOKI TISAK

Tehnike visokog tiska predstavljaju važan aspekt umjetničkog otiskivanja koji koristi uzvišene površine za prenošenje boje ili tinte na papir ili drugu površinu. Jakubin (1999) tehnike visokog tiska dijeli na drvorez, linorez, gipsorez i kartonski tisak.

Prema Šparavec (2011) klasične tehnike visokog tiska poput linoreza i drvoreza prezahtjevne su za rad s djecom pa iz tog razloga odgajatelj mora prilagoditi spomenute tehnike dječjim sposobnostima i njihovoj dobi.

Jedrejčić (2011) ovu tehniku opisuje kao jednostavno otiskivanje putem matrice koju djeca sami izrađuju. Početni koraci mogu uključivati otiskivanje oblika iz okoline, što rezultira tehnikom visokog tiska (najčešće uzima se list). Postupno, djeca mogu prijeći na korištenje pločice od stiropora u koju se neoštrim štapićem utiskuje željeni uzorak (nizom točkica ili povlačenjem linija). Nakon što se uzorak utisne, pločica se ravnomjerno premazuje gustom bojom pomoću širokog kista. Zatim se čisti papir stavlja preko premazane pločice i prelazi valjkom kako bi se stvorio otisak matrice. Ako se boja ravnomjerno i tanak sloj nanese, rezultat će biti otisak crteža koji je dijete utisnulo u pločicu (Jedrejčić, 2011).

6.3. DUBOKI TISAK

Duboki tisak je grafička tehnika kod koje se linije urezuju u površinu te se premazuju bojom i otiskuju. Bojom se premaže matrica pri čemu se utori ispune bojom, a ostatak ploče se obriše. Na matricu se postavlja navlaženi papir te se zatim papir i ploča provlače kroz valjke preše za bakropis (Smith, 2006). Jakubin (1999) u tehnike dubokog tiska svrstava bakrorez, mezzotintu, suhu iglu, bakropis i akvatintu.

Kao i tehnike visokog tiska, tehnike dubokog tiska potrebno je prilagoditi dječjim sposobnostima i dobi kako bi na zabavan i siguran način usavršili ovu tehniku. Prema Šparavec (2018), tehnika dubokog tiska u vrtiću izvodi se pomoću deblje aluminijske folije. Djeca pomoću olovke utiskuju svoje crteže na foliju te ih prenose kasnije na papir.

6.4. ZRCALNI TISAK

Prema Šparavec (2018), zrcalni tisak često se koristi s mlađom i starijom djecom. Postupak ove tehnike je da dijete preslikavaju svoje crteže načinjene temperama, vodenim bojama ili tušem na presavijenu stranicu papira.

Prema Cvitanič (2021), djeci je proces zabavan i zanimljiv te njome uče simetriju. Autorica navodi primjer leptirovih krila, gdje dijete nacrtta jedno krilo leptira, zatim presavije papir da dobije drugo krilo te tako uči o simetriji.

6.5. KARTON TISAK

Šparavac (2018) naglašava kako se ova tehnika koristi isključivo sa starijom djecom uz maksimalan oprez. Opres je potreban jer djeca pomoću škara izrezuju karton. Djeca iz kartona izrezuju oblike te ih lijepe na podlogu i tako otiskuju. Ova tehnika zahtjeva veći angažman kod djece pa će djeca često prekidati aktivnost te se ponovno vraćati i duže vrijeme biti njome zaokupljena (Šparavec, 2018).

7. TRODIMENZIONALNE (PROSTORNE) LIKOVNE TEHNIKE I PRIMJENA U ODGOJNO OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Trodimenzionalne (prostorne) likovne discipline dijelimo na kiparstvo i arhitekturu. Kiparstvo je oblik likovne umjetnosti koji se bavi stvaranjem trodimenzionalnih oblika u prostoru. Ova umjetnost omogućava promatranje s različitih perspektiva i može se doživjeti putem dodira. Postoji više načina kiparskog oblikovanja: modeliranje, klesanje i lijevanje. Jakubin (1999) dijeli modeliranje na više načina: modeliranje od jedne mase, oduzimanje od mase i dodavanje odnosno građenje oblika. Arhitektura je spoj umjetnosti i znanosti koja se bavi kreiranjem građevina i pratećih prostora.

Prema Beneta i Bucković (2011), za djecu je kiparstvo ili oblikovanje u trodimenzionalnom prostoru sasvim prirodan i spontan način izražavanja. U stvari, u vrtićkoj

dobi djeca često koriste prstiće kako bi lakše oblikovala ono što vide ili žele prenijeti nekom drugom. Tjelesna i taktilna dimenzija kiparskog oblikovanja pruža odličan primjer istraživanja putem osjetila. Korištenje ovom tehnikom u vrtiću zahtijeva pažnju i nadzor odgajatelja kako bi se osiguralo sigurno i učinkovito iskustvo za djecu.

7.1. GLINA

Glina je sitnozrnata tvar koja nastaje od raspadanja stijena, posebno poznatih kao glinenac. Prije oblikovanja, navodi Jakubin (1999), glina se pažljivo mijesi rukama sve dok postane ljepljiva za dlanove, postajući tako podatna za oblikovanje. Osnovna tehnika rada s glinom naziva se modeliranje. Glina je materijal izuzetno podatan za plastično oblikovanje. Njezina mekana i plastična svojstva omogućuju raznoliku obradu površina oblika. Na taj način, možemo postići likovno bogate teksture, od glatkih do raznoliko hrapavih (Jakubin, 1999).

Prema Šparavec (2018), glina bi trebala biti svakodnevno prisutna u svim dobnim skupinama u vrtiću. Manipulacija glinom ima izniman utjecaj na sveukupni razvoj djeteta. Osim što je kreativna i zabavna aktivnost, rad s glinom potiče razvoj mnogih ključnih vještina i sposobnosti.

Rogulj (2011) navodi da je dovoljno djetetu ponuditi glinu, a ono će krenuti u istraživanje njezinih svojstva. Na odgajatelju je da procjeni djetetovu spremnost za višu razinu odnosno smisleno oblikovanje gline. U ovom procesu, potrebno je uzeti u obzir dob djeteta, kao i njegove individualne osobine i sposobnosti. Dijete može gnječiti, savijati, razvlačiti, utiskivati, probušiti, dodavati i oduzimati glinu. Nakon što upozna različite mogućnosti koje pruža glina, počinje modelirati predmete koji ga okružuju (Rogulj, 2011).

7.2. GLINAMOL

Glinamol je, prema Jakubin (1999), umjetna masa koja je vrlo slična glini u svojim karakteristikama. No, za razliku od gline, brže se suši tijekom rada, što može uzrokovati pucanje i krutost, što rezultira gubitkom elastičnosti i otežava oblikovanje. Da bi se sačuvala elastičnost, preporučuje se omatanje u vlažnu krpu i najlonsku vrećicu. Kada se osuši, postaje vrlo tvrd, što ga čini otpornim na mrvljenje i lako pucanje (Jakubin, 1999).

Glinamol je materijal koji jednom kad se oblikuje i osuši, ne može se ponovo koristiti. Iz tog razloga autorica Šparavec (2018) navodi da je ova kiparska tehnika najpogodnija za djecu starije dobi. Glinamol, jednom kad se osuši, može se pobožati i ukrasiti.

7.3. PLASTELIN

Jakubin (1999) opisuje plastelin kao umjetnu masu koja se proizvodi u različitim bojama, uključujući crnu i bijelu. Izuzetno je podatan za modeliranje i ne prlja. Kada nije u upotrebi, plastelin se stvrdne, ali prije ponovne upotrebe može se omekšati stavljajući ga na toplije mjesto ili zagrijavajući ga rukama (Jakubin, 1999).

Plastelin dolazi u širokom spektru boja, stoga je jako zanimljiv starijoj djeci. Djeca vole plastelin mijesiti, valjati, gnječiti, utiskivati te modelirati u različite oblike i likove. Plastelin je i odličan materijal za razvoj fine motorike prstiju i šake, a ne samo kao likovni materijal. Plastelin nije privlačan djeci mlađeg uzrasta jer ga je prije korištenja potrebno omekšati (Vekić-Kljajić, 2011).

7.4. OBLIKOVANJE ŽICOM

U likovnom kontekstu, žica služi kao trodimenzionalna linija, omogućavajući stvaranje prostornog crteža. To je iznimno prikladan materijal za likovno izražavanje i kreiranje umjetničkih djela (Jakubin, 1999). Prilikom oblikovanja žicom, moguće je kombinirati žice različitih debljina, boja i materijala kako bi se postigao željeni efekt.

Prema Gršković (2011), upotreba žice kao likovnog materijala ima značajan doprinos u razvoju motoričkih sposobnosti i razumijevanju prostora. Skulpture napravljene od žice obično koriste tzv. linijalno stanjenu masu kao osnovu. Žica se oblikuje savijanjem, počevši često s konturom (gdje deblja žica može naglasiti oblik), a zatim se unutar te konture koristi tanja žica za dodavanje strukture ili oblikovanje osnove (Gršković, 2011).

Gršković (2011) naglašava da u vrtićkom okruženju, tehnika oblikovanja žicom rijetko se primjenjuje, a to se često pripisuje strahu od mogućih ozljeda. Kao alternativa upotrebi žice,

može se razmotriti korištenje čvrsto zavijene aluminijske folije. Djeca bi samostalno mogla oblikovati i skraćivati foliju.

7.5. ALUMINIJSKA FOLIJA

Prema Jakubinu (1999), u umjetnosti folija se obično koristi za stvaranje plitkih i udubljenih reljefa. Za izradu reljefa na površinama od bakrene ili aluminijske folije, potrebno je pripremiti nekoliko slojeva novinskog papira ili filca kako bi se stvorila podloga za rad. Na tu podlogu će se izrađivati utisak u foliju. Za postizanje utiska, koriste se alati poput olovke s tupim vrhom, kemijske olovke ili čak zašiljenog komadića drva. Također, mekanim limom moguće je oblikovati i raditi s punom plastikom kako bi se postigao željeni efekt (Jakubin, 1999).

Šparavec (2018) navodi da je ova tehnika najpogodnija za rad sa starijom djecom, dok sam mlađom djecom iziskuje puno opreza zbog sklonosti stavljanja stvari u usta. Starija djeca su od ponuđene aluminijske folije stvarala raznolike i kreativne skulpture. Djeca se dugo zadržavaju na ovakvim aktivnostima i stvaraju nizove skulptura. Mlađoj djeci je uglavnom najzanimljivije gužvanje folije i izrada kuglica različitih veličina.

7.6. PAPIR- PLASTIKA

Pod pojmom „papir-plastika“ podrazumijeva se trodimenzionalno oblikovanje pomoću papira. Različitim tehnikama urezivanja, presavijanja i lijepljenja papira mogu se oblikovati razni sadržaji i stvarati trodimenzionalne strukture (Jakubin, 1999).

Jakubin (1999) navodi da djeca pomoću ove tehnike savladavaju osnovne likovno tehničke elemente kao što su izrezivanje i rezanje papira, lomljenje i savijanje papira i trake papira, nabiranje papira ili plisiranje.

Papir-plastika može se također izrađivati i kaširanjem, što znači lijepljenjem slojeva novinskog papira. Papir se može gužvati, presavijati i lijepiti kako bi se dobili razni slobodni skulpturalni oblici. Nakon sušenja, ovi oblici mogu se obojiti temperama ili polikolor bojama kako bi dobili željeni izgled. Ova tehnika omogućuje stvaranje raznovrsnih i kreativnih trodimenzionalnih umjetničkih djela od papira (Jakubin, 1999).

Kaširanje se s djecom mlađeg uzrasta radi na podlozi od lesonta manjeg formata. Najčešće se za kaširanje koristi novinski papir koji se lijepi smjesom za kaširanje. Djeca starije dobi izrađuju različite trodimenzionalne oblike, koriste se papirom, različitim kutijama i bocama (Šparavec, 2018).

7.7. OSTALI MATERIJALI

Različitoost raznih odbačenih materijala i oblika može potaknuti likovnu kreativnost kod djece i poticanje razvoja njihove mašte. „Tim materijalima djeca mogu stvarati razne nove oblike i prostorne kompozicije izrađene određenim likovno jezičnim sadržajem“ (Jakubin, 1999, str. 233).

Prema Šparavec 2018, tijekom boravka na zraku djeci vole oblikovati prirodnim materijalima kratkog vijeka kao što su pijesak, blato, snijeg. Djeci je potrebno omogućiti pristup spomenutim prirodnim materijalima. Također, djeca nadopunjuju svoje skulpture raznim drugim materijalima koje pronauđu na dvorištu kao što su kamenje, grančice, češeri i slično te tako kombiniraju i nadopunjuju svoje skulpture.

8. KOMBINIRANE TEHNIKE

Kada se djeca susretnu sa svim osnovnim likovnim tehnikama, poželjno je poticati njihovo kombiniranje.

Šparavec 2018 navodi kako se na kombiniranju likovnih tehnika može početi u ranoj dobi od tri godine te da su vrlo uspješna u tome. Tehnike se kombiniraju tako da nakon što se jedna tehnika koristila koristi se druga nakon određenog vremena koja ovisi o zahtjevnosti tehnike i zainteresiranosti djece za istu. Radovi koji nastaju kombiniranjem tehnika kreativni su i zanimljivi.

Autorica predlaže kombiniranje sljedećih tehnika:

„-izradu podloge grafičkim tehnikama, zatim crtanje flomasterima ili markerima po toj podlozi
-izradu podloge akvarelom nakon što se crta uljnim ili voštanim pastelama

- akvarel s tušem ili flomasterima
- bojanje iskaširane podloge temperom
- bojanje tušem po obojenoj podlozi uljanom pastelom
- nadopunjavanje kolaža markerom
- arhitekturu, bojanje, lijepljenje na podlogu.“ (Šparavec, 2018, str. 95)

8. DJEČJE STVARALAŠTVO

Belmarić (1986) navodi da dijete kada slika slijedi unutarnje slike svojih proživljenih događaja. Prema Balić Šimrak (2011), crtanje je jedan od najiskrenijih načina djetetova izražavanja misli i osjećaja, te da kreativnim likovnim izrazom može dočarati unutarnji svijet. Također, Kukovec (2023) smatra da stručnjaci na temelju dječjeg crteža mogu vrlo rano pročitati njegov karakteri i osobnost.

Prema Slunjskom (2013), likovni jezik djece ima veliku važnost jer im omogućuje izražavanje onoga što ne mogu izraziti na drugi način. Sam proces stvaranja ima ključnu ulogu, a naglasak se stavlja na način na koji dijete razmišlja, osjeća te kako kreativno obrađuje i istražuje vlastita iskustva i doživljava. Autori Slunjski (2013) i Belmarić (1986) navode da u dječjem likovnom izražavanju i stvaranju očekuje se da će kreativan proces biti izražen u većoj mjeri od rezultata, odnosno da je proces izrade bitniji od produkta. Neometana likovna djela iskrena su i spontana, dijete daje svoj stav prema onom što izražava (Grgurić i Jakubin, 1996.).

Prema Damjanov (1991), dijete se susrećući sa slikarskim tehnikama nesvjesno i potpuno predaje, a postupno izražava ono što je skriveno u njegovom hodanju, gledanju i dodirivanju. Tada nastaje ljepota likovnog izraza koja prikazuje djetetovu okolinu.

Tijekom djetetovog razvoja, korištenje slikarskih tehnika postaje neizbježna potreba u njegovom životu. Kada dijete prvi puta stvara svoje likovne radove uz raznolike slikarske materijale na raspolaganju, osjeća uzbuđenje zbog raznih mogućnosti koje mu boje pružaju. Upotreba boja u slikarstvu kod djece potiče osjećaj cjelovitosti, oslobađa ih i uravnotežuje njihovu energiju (Damjanov, 1991).

Prema Hercegu i sur. (2010), igra je ključan način na koji dijete uči i upoznaje svijet oko sebe, a upravo je djetetu likovna aktivnost oblik igre. Kroz zabavu, dijete razvija različite sposobnosti, vještine i stavove, te igra ima značajnu ulogu u poticanju dječjeg stvaralaštva. Da bi se to postiglo, bitno je osigurati svakodnevni pristup i dostupnost likovnih materijala. Djetetu treba omogućiti samostalno istraživanje, eksperimentiranje i korištenje različitih materijala i tehnika. Budući da se djeca rađaju s potencijalom za stvaralaštvo, odgojitelji i roditelji imaju odgovornost poticati to stvaralaštvo na vrijeme kako bi djeca mogla ostvariti svoj puni potencijal.

„U provođenju likovnih aktivnosti s djecom nema mjesta pravilima, zakonitostima i kritici jer su oni momentalni zagušivači kreativnosti, slobode, samopouzdanja i radoznalosti.“ (Balić Šimrak, 2011, str. 6)

Štulić (2011) naglašava da je važno je omogućiti djeci da iskažu svoju prirodnu radoznalost kroz eksperimentiranje, istraživanje i istraživanje, koristeći vlastita iskustva. Čak i kad ne rezultira "konkretnim" umjetničkim djelom, treba ih poticati jer je to ključno za razvoj likovnog izražavanja. Djeci bi trebalo dozvoliti da sami otkriju i smisle "neobične" načine slikanja ili crtanja.

9. ZAKLJUČAK

Likovno izražavanje djece u vrtiću igra presudnu ulogu u njihovom razvoju. Tijekom likovnih aktivnosti, djeca imaju mogućnost kreativno izraziti svoje osjećaje i maštovite ideje. Likovno izražavanje u vrtiću prilagođeno je emocionalnom i kognitivnom razvoju djece predškolske dobi, koji je još uvijek u fazi razvijanja i nije jednako razvijen kao kod odraslih. Stoga, likovno izražavanje postaje njihovo sredstvo komunikacije i način da izraze kako doživljavaju svijet oko sebe. U vrtiću, djeca susreću različite likovne tehnike i materijale, od jednostavnog crtanja olovkom i slikanja do modeliranja glinom. Ove različite tehnike omogućuju djeci istraživanje i eksperimentiranje s različitim načinima izražavanja. Likovne aktivnosti pružaju priliku djeci da razvijaju svoje motoričke i kognitivne vještine, koordinaciju i percepciju. Istraživanje različitih tekstura, boja i oblika potiče djetetovu kreativnost i maštu, potičući ih da stvaraju različite maštovite svjetove, priče i likove u svojim likovnim radovima. Likovnost u vrtiću pruža djeci slobodu da eksperimentiraju, stvaraju i istražuju, što pomaže u razvijanju njihove samostalnosti i samopouzdanja. Ohrabrivanjem dječje kreativnosti, odgajatelji potiču radost i ljubav prema likovnom izražavanju. Svaki dječji likovni rad cijeni se kao jedinstven i vrijedan, što doprinosi pozitivnom razvoju djece. Likovne aktivnosti trebaju biti redoviti dio svakodnevnog vrtićkog iskustva jer doprinose cjelokupnom razvoju djeteta. Odgojitelji imaju ključnu ulogu u poticanju djece da istraže i izraze svoje osjećaje i ideje kroz umjetnost. Pružanjem raznolikih materijala i likovnih tehnika, odgajatelji potiču kreativnost djece i pomažu im razvijati svoju likovnu pismenost. Na taj način, likovno izražavanje postaje važan alat za dječji rast i razvoj u vrtiću. Likovne tehnike odabiru se na temelju njihove usklađenosti s razvojnim potrebama, razvojem fine motorike, sigurnosti i pristupačnosti. Najpogodnije su likovne tehnike upravo one koje se i najčešće koriste u radu s djecom kao što su crtanje olovkom ili bojicama, temperama, akvarel. S druge strane, likovne tehnike koje nisu pogodne za rad s djecom iz sigurnosnih razloga ili nepraktičnosti možemo preoblikovati ili putem pogodnije likovne tehnike djetetu predočiti ideju same likovne tehnike.

LITERATURA

Balić-Šimrak, A. (2010.) Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Časopis: Dijete, vrtić i obitelj, 16-17 (52-63) Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>

Belamarić, D. (1986). Dijete i oblik. Zagreb: Školska knjiga

Beneta, Ž., Bucković, I., Vekić-Kljaić, V., Boštjančić, M., Rogulj, E., Jedrejčić, E., ... Gršković, J. (2010). Kiparske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 30-37. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124745>

Borko, A., Batinić-Puškarčić, B., Vekić-Kljaić, V. i Jedrejčić, E. (2010). Grafičke tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 24-27. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124740>

Cvitanić, J. (2021). GRAFIČKA TEHNIKA MONOTIPIJA. Varaždinski učitelj, 4 (5), 346-352. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/247112> Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 24-27.

Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124740>

Damjanov, J. (1991). Vizualni jezik i likovna umjetnost. Zagreb: Školska knjiga

Došen-Dobud, A. (2016.) Dijete-istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alineja

Dulibić, F. (2015). Uloga crteža u formiranju likovnog izraza Omera Mujadžića. Radovi Instituta za povijest umjetnosti, (39), 163-175. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/167305>

Grbeša, I. (2020). LIKOVNO IZRAŽAVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU. Varaždinski učitelj, 3 (3), 56-69. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/234457>

Grgurić, N., Jakubin, M. (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik. Zagreb: Educa

Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010.) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 6. 2023., <http://www.enciklopedija.hr>

Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi. Zagreb: Educa

Jurković, T., Tomljanović, E., Gašpar, H., Štulić, S., Jedrejčić, E., Špoljar, S. i Andrašek, A. (2010). Crtačke tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 9-13. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124738>

Kučina, V., Tanay, E. R.(1995.) Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora. Zagreb: Naklada Lakej Kukovec, S. (2023). DJEČJI CRTEŽ. Varaždinski učitelj, 6 (11), 883-887. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/291739>

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Preuzeto s <https://mzo.gov.hr>

Peić, M. (1971). Pristup likovnom djelu. Zagreb: Školska knjiga

Slunjski, E. (2013.) Kako djetetu pomoći da...(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti. Zagreb: Element

Smith. R. (2006.) Slikarski priručnik. Zagreb: Znanje

Šparavec, J. (2018.) Drvo ili mjesec, Likovni odgoj za najmlađe. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Višnjić Jevtić, A., Vekić-Kljaić, V., Gudek, N., Heker, S., Seksan, A., Štulić, S., ... Tomljanović, E. (2010). Slikarske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 14-23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Vlaktić, G. i Verk, M. (2016). The Use of Graphic Techniques with Preschool-Aged Children. Croatian Journal of Education, 18 (Sp.Ed.2), 199-214. <https://doi.org/10.15516/cje.v18i0.2122>

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad pod naslovom „Učenje i usvajanje engleskog jezika u ranoj i predškolskoj dobi“ izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)